

Sămănătorul

Revistă Literară Săptăminală

Sumarul :

- N. IORGA. — Cărți populare.
ST. O. IOSIF. — Isus (sonet).
C. SANDU. — De Crăciun
T. CERCEL. — Mușteriu (schiță).
AUREL SECA. — Vis de iarnă (poezie).
VASILE POP. — Trei Crai
MIHAIL EMINESCU. — Geniu Pustiū (fragment).
RED. — Note. Cărți și reviste.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

In Editura Institutului de arte grafice „MINERVA“

AU APARUT:

DRUMURI ȘI ORAȘE DIN ROMÂNIA

DE
N. IORGA

PROFESOR UNIVERSITAR

BCU Cluj / Central University Library Cluj **Prețul Lei 2.50**

GENIU PUSTIU

ROMAN ORIGINAL INEDIT

DE

MIHAIL EMINESCU

Romanul care a fost descoperit d'abia acum, este de o mare importanță pentru literatura noastră, constituind prin caracterul său pur național una din cele mai bune cărți de educație rominească.

Prețul Lei 2.—

De vânzare la toate librăriile din țară

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

CĂRȚI POPULARE

Am înaintea mea o cărticică cu copertă galbenă, destul de rău tipărită în Birlad, la «Tipografia cu motor» a d-lui Cațafani, dar care, fiind o carte foarte folositoare pentru nemărgenitul «public» căruia i se adresează, costă, potrivit cu mijloacele de a cumpăra literatură ale acestui «public», numai 50 de bani. Se chiamă «Călimdariul gospodarilor sătenii pe anul 1904» și are drept autori mai mulți «feciori de gospodari», cari se îndreaptă către rude de-ale lor rămase la țară, către «cinstiții gospodari», ațiția cîți sînt în tot largul cuprins al pămîntului românesc. Cum îi chiamă pe acești sfătuitoari cu adevărată rivnă ai țerănimii din care școala, leafa și portul nu i-a desfăcut și sufletește, aș putea spune, fiindcă știu, dar nu vreaș s'o spun, și sînt sigur că nici lor nu le-ar face o deosebită plăcere dacă li-aș destăinuî numele.

Meritul cărtuliei, care e menită să facă bine un an de zile, nu e că aș alcătuit-o cutare și cutare, ci că, pentru întia oară în forma practică a unui calendar, țeranii cărturari vorbesc — în cel mai desăvîrșit grai țerănesc — țeranilor mai puțin cărturari despre toate nevoile mari, despre toate țintele înalte, despre tot înțelesul cuminte al vieții. Se dau învățăturii, sfaturi și pilde pentru alegerea hranei, îngrijirea casei, paza bună a sănătății, folosul economiilor și fericirile luminii. Iar, mai presus de toate, se arată oamenilor, în cuvinte simțite, călduroase, bune, că ei fac parte, nu dintr'o gloată nenorocită și osîndită, de puteri ce nu se pot învinge, la veșnica sărăcie și la veșnicul întunec, ci dintr'un *singur* popor cu acei cari știu ceti și scrie, cari nu muncesc cu mîinile și totuși stăpînesc țara, că această țară nu e a «Statului» lacom de biruri, de lacrimi și de sînge, a boierilor neapărat dușmani, ci a tuturor, și că ori-unde, cu socoteală luminată, găsești locul pentru a o sluji, slujindu-ți și ție și celor mai de-aproape ai tăi.

Și «Călimdariul gospodarilor» nu e o lucrare izolată, făcută,

într'o clipă de nădejdi zădarnice, de așa cițiva oameni lesne-crezători. Buna cărticică face parte dintr'un întreg curent care se luptă astăzi și va fi învingător mine, pentru mîntuirea unui întreg popor. Din toate părțile răsar acum oameni, cari vorbesc din inimă și pe 'nțeles mulțimilor. Unii, precum sînt mulți din colaboratorii colecției «Steaua», nu nemeresc tonul potrivit; alții, ca autorii «Căлиндariului», sînt deprinși, prin tot traiul lor, să-l întrebuinteze. Unii tipăresc pe socoteala și cu răsplata Ministeriului de Instrucție saū pentru societăți sprijinite de cercurile oficiale; alții, ca tinerii dela «Căлиндariu», n'aū decit binevoitorul concurs al motorului domnului Cațafani. Dar prin toate deosebirile de chemare, pricepere și motive străbate scopul, care e în adevăr vrednic de laudă.

Siliți de o nevoie mai tare decit toate mofturile goale și înfumarările proaste, ne întorcem astfel la izvorul de adevăr, de frumuseță, de bogăție și de putere care e poporul; și nu suprapuși cu haine de imprumut — valurile vii, și nu spuma pîngărită de praful drumului.

*

Ca de cîte ori facem un lucru înțelept, real, urmăm căi străbune, cu toate că de multe ori nu ni dăm sama de aceasta. Nu mai departe, cu un veac în urmă, ori-cit s'ar ride de cei cari judecă o societate după felul cum se încălță, se îmbracă, își acopere capul (pe atunc: papuci, giubea și ișlic), formam un singur popor, aici la Dunăre și în toate unghiurile Romînimii, — și scrisul celor aleși era pentru toată lumea. Literatura de căpetenie, Cuvîntul lui Dumnezeu și toate îmbielșugatele tilcuii la care a fost supus, vorbea pe înțelesul ori-căruî credincios de limba noastră, și cită muncă cinstită se cheltuia în mănăstirile harnice pentru a se atinge acest scop! Letopisețul, «scrierea anilor», a faptelor și a simțirilor era izvodit astfel încit să poată fi drama plină de înțeles și îndrumare a ori-căruî urmaș, și cel mai simplu popă, care-î deslușia înțelesul, slovenind din greu, înțelegea cu bucurie că acele mari lucruri ale Domnilor și Împăraților fusese scrise și pentru dînsul. Poesia, cită se încerca, era un umil cîntec, care, dacă era izbutit, abia spus, se contopia cu poesia cea mare a poporului. Capii învățatei școlii ardelenene — și ce erau ei? călugări, protopopi, învățatori pentru copiii săracilor — puneau și ei toată greoaia lor erudiție la picioarele încălțate cu opinci ale țeranilor.

În mișcarea lor de luminare ce rol mare aū jucat frumoasele calendare din Buda, prin care, timp de atîția ani, s'aū spus toate pentru toți!

* * *

Numai veacul al XIX-lea, pentru noi veac de mari străduinți disarmonice, a sfâșiat tunică fără cusătură a neamului. Și aici, și în Ardeal, și în Bucovina (nu mai vorbesc de Basarabia înnomolită), cărturarii, fuduî că și-au însușit roadele desvoltării seculare a Apusului, s'au despărțit în castă.

Dregătorii, mari și mici, din Bucovina n'au mai văzut nimic de pe înălțimea eroică a funcțiunii lor. Ardelenii au născocit o complicată ortografie, care smulgea poporului puțința de a scrie, și au copleșit limba cu vorbe latinești a căror cunoaștere o putea da numai o școală mai înaltă. Iar noi, cești de aici, întrecînd pe toți în rău, am creat o păsărească franco-latină, cu sintaxă curat franțuzească, așa de ciudată, încît un prieten îmi spunea de un țeran care, ascultînd-o cum izvorăia din suptiri buze boierești, a întreat, în toată curăția sufletului său: «ce limbă poate să fie aceasta» pe care o vorbesc învățații și puternicii României.

Apoi, în această nevrednică tărăcatură, fără gingășie și putere, s'a scris și se scrie încă, pe alături de îngustul, dar veșnicul rîu adevărat, o întreagă literatură maimuțărind — une ori, mă rog, pe temele cele mai îndirjit naționale — simțiri și gînduri străine. S'a mers până acolo, încît limba aceasta a ziarelor, a științii, a poeziei, a nulei, a legilor și a regulamentelor, limba neînțeleasă, a luat în stăpînire, răpindu-le astfel priceperii poporului, până și Cărțile Sfinte: am rămas uimit dăunăzi auzind cum un preot bucureștean de modă nouă cetia cele mai frumoase rugăciuni în jargonul de jurnalist, pe care l-ar fi impunînd Sf. Sinod.

Kogălniceanu, cel mai luminat bărbat politic pe care l-am avut, democrat fiind-că era naționalist, a zis odată, în vremile de întemeiere, cam așa: «cu cîteva mii de boieri nu se face un popor». Ci noi zicem astăzi: cu cîteva sute de cetitori, cei mai mulți scriitori și ei, nu se face o literatură. Și nu înțeleg o literatură pentru un popor bătrîn, ca acel frances, în care e cîte o literatură deosebită, mercantilă înainte de toate, pentru fiecare strat al burghesiei stăpînitoare. Înțeleg literatura cea mare, puternică și bună, care ajunge semnul de înfrățire, conștiința comună, sufletul unei societăți naționale.

Aceasta trebuie s'o facem, acei cari nu punem scrisul nostru în slujba unei nemernice iubiri de faimă. Drumul se tot deschide...

ISUS

Veghiază 'n colț a candelăi lumină,
Învăluind icoana 'n raze pale :
Isus, copil, la sînul maicei sale ;
Păstorî se miră, magî i se închină.

Un zîmbet liniștit, blind, fără vină,
Și totuși nu știu ce ascunsă jale,
Ce presimțiri de chinuri ideale
Umbresc în taină fața lui divină...

Știaî de-atunci, Isuse, tu, c'odată,
Iubind prea mult pe oameni, drept răsplată,
Veî îndura batjocura și-amarul,

Și 'ncununat cu spini, urcînd Calvarul,
Pe umăr crucea singur ți-o veî duce,
Și veî muri, strigînd la cer, pe cruce?..

ST. O. IOSIF.

DE CRACIUN

În fire piezișe, rupte mărunț, pe alocuri innodate de fulgi mai mari, zăpada, cade spre pămînt, țesînd în văzduh mreaja strălucitoare, mișcătoare a ninsorii.

Sgomotul pașilor se'neacă 'n puful rece, alb, neted, nespus de moale.

Cînd te uiți mai mult spre fundul văilor, te dor ochii, iar zările dealurilor nu se mai deslușesc.

Am plecat de acasă cu pușca pe umăr. Pretext pentru a colinda pe dealuri, pentru a scoborî de-a fuga coastele troienite, pentru a mă pierde prin fundul văilor adormite în liniștea iernei.

Mîine-î Crăciunul. Ce dor, mî-e dor de vremurile vechi!

Cum mi se deslușesc în minte icoanele luminoase ale copilăriei mele vesele și fără griji!

Ce farmec sfînt aveaî pe-atunci sărbătorile pline de plăcerile sgomotoase!

Cum ne da de la școală *vacanția* de Crăciun, iute-iute acasă, svirle săculețul cu cărți tocma 'n fundul supatului și tiva la băieți, la ghiață.

Tovarășii de colind mi-î alegeam de pe la Sf. Nicolae, dar nu ne legam noi, colea, știu cu strășnicie. Cum scăpam însă de la școală, par'că scăpam din pușcă, așa mă duceam la văru' Radu, la văru' Gligore și la Vasile. Cu ăștia puneam eū țara la cale. Cu ăști trei răsbiam și 'n piatra seacă. Eū colindam bine, Vasile știa să facă glume cu haz și să mănince bine, Radu 'njura de s'aprindea cerul și se 'nfigea la hartă să fi fost omul cit muntele, iar Gligore cărăbănia cu pumnii de speriase pe toți cei de-o seamă cu el.

— Eî, măi verilor, mergem noi ăștia patru cu colindul?

— Mergem, mă', zău na!

După ce ne legam cum trebuie, desbăteam chestiunile arzătoare la ordinea zilei:

— Ce colind învățăm?

La întrebarea asta răspundeam eū:

— Da unde'l învățăm?

— ?

— Unde'l învățăm mă?

— ?

BCU Cluj / Central University Library Cluj.

Nimeni nu zicea: «La mine, mă», că știaū toți căși aprind paie 'n cap cu cei de-acasă. Unde intram noi să 'nvățăm colindul, adio liniște.

Cînd ni se ura colindînd, tăbăram toți pe văru Gligore (pehlivanu bandei) și ne opinteam să'l punem jos, ne tăbirciam cu el, ne suciam, ne 'nvirtiam, dam peste-un scaun, spărgeam cîte-o oală și numai ce-auziam:

— Arză-mi-vă terciu de netoți! Ia, stați nițel, stați să v'arăt eū acum!

Par'că noi eram proști s'așteptăm!

Tunde-o afară, Sfirleo, țin'te Pirleo!...

.... Și cînd venia mult așteptata seară a ajunului, ne pregătiam săcultețele de nuci, măi ziceam odată colindul, furgășiam cîte-un băț (de obicei cîte-un fuscel de la răsboiū) iar cînd se 'nsera, hai!

Și porniam și colindam și ne trîntiam prin zăpadă și tremuram de frig...

Răsună imprejurimile de glasurile celor de-o seamă cu noi.

Ce fericit eram cînd colindam vre-o fată frumoasă!...

Tîrziū, ne 'ntorceam la culcare...

Ai mei dorm toți și 'n casă-î o adincă tăcere. Candela luminează supt icoana Maicii Domnului. Afară șueră crivățul infuriat. La fe-

reastră s'arată chipul lui Griveiū. Pe ochiurile de jos ale geamurilor gerul încondeiază frunze frumoase de ferege de ghiață.

Îmi rotesc ochii prin prejur. Porcul tăiat de cu ziua sta în covată, acoperit cu o pînățură. Numai o ureche i se ivește, o ureche spălată, albă, ispititoare. Cu ce plăcere aș ronța-i-o 'n dinți!...

Hei, unde-s vremurile acele?...

C. SANDU.

(Miron Aldea).

MUȘTERIU

— SCHIȚĂ —

Cam pe la cîntatul întii al cocoșilor, Ioana cîrciumărița, al cărei bărbat lipsea de acasă la tîrg, auzi ciocănind la ușa prăvăliei; sări din așternut și pe întunec ecși de grabă 'n tindă.

— Cine e?

— Eū, Petrache, deschide!

Aceste vorbe fură rostite de un glas gros, neprietenos, și cîrciumăriței, tare de înger de alt-fel, parc'așa i se muiară vinele în tot trupul ca și cînd ar fi curs prin ele apă încropită, și, din întunec ce era, i se măi întuneci o leacă la ochi.

— Care Petrache? Întrebă ea cu jumătate de gură.

— Eī! Care Petrache! Ce, nu știi pe Petrache? Unu e boer Petrache!

Doamne, gîndi cîrciumărița năucită, — ce naiba o fi cătînd boer Petrache la vremea asta, aici? Lui nu-i calcă piciorul în prăvălie nici ziua, dară-mi-te noaptea.

— Eī, și deschide odată, că m'apucă namiezi!

— Numai de cît! — Gură să zică ba, n'avea, că de! Să se fi pus în proptă cu boerul satului, boer Petrache, ea, o biată venetică, pripășită de cîte-va luni cu bărbat-său acolea 'n sat, nu făcea. I-ar fi scos cu cățel cu purcel afară din sat, le-ar fi făcut politica să le meargă fulgii. Nu-l cunoștea pe boer după grai, ci-l văzuse numai de departe de cîte-va ori și se pătrunsese de seriosul lui. Ciudat însă, la vremea asta. Dar, mai știi, boerii aū toane, și o cîrciumăreasă știe multe. Șovăind se întoarse 'n casă, dibui după chibrit pe colțul sobei oarbe și aprinse lampa din perețele opus ferestrii. Lumina umplu odaia, albi pereții, dar geamurile rămaseră negre, căci nu era lună afară. Pe patul de scînduri, pus de-a curmezișul ferestrei, hodinea sub cerga vîrgată bătrîna, mumă cîrciumăresii. Fiică-sa n'o deșteptă, ci trecu cu lampa 'n tindă, trăgînd ușa de ivăr după dînsa. Lampa, o puse binișor pe o corlată de brad. Alături lumina desluși o masă rotundă boită cu roșu; un scaun era năpistit dedesuptul ei. Cîrciumărița trase încuetoarea de lemn din scoabele ușilor, cu un hu-

ruit repede, și boer Petrache, care avusese un pic de răbdare, împinse o aripă a ușii înăuntru.

— Bună seara!

Ioana încremeni locului și deschise doar ochii mari asupra forosului om ce intra. Că era îmbrăcat nemțește! Dar pentru asta nu ar fi putut să fie luat pe seamă ca om de treabă. Chipul lui, de hoț: vorbă lămurită. Avea pălăria îndesată și adusă pe-o sprinceană, ochii licăreau iuți sub încrețiturile frunții, și totuși zîmbea de sub mustățile care ascundeau numai în parte două cute arcuite în obraji.

— Am zis bună seara — stăruî răspicat streinul, țintind pe cârciumăreasă cu o privire care o făcu să calce'n lături un pas.

— Mulțumim Dumitale, răspunse ea, și-și epri ochii pe aripa deschisă a ușii ca și cînd ar fi vrut s'o 'nchiză, dar în sinea ei cu gînd să se repeză afară ca să țipe: «săriți hoții!» Făcu un pas cu inima svîcnind să-iasă din coșul pieptului, dar musafirul, pe fața căruia străluci o bucurie răutăcioasă, se suci în loc, apucă ușa, îi făcu vînt de se puse cleampa singură și se așeză cu spatele de-a latul ușii. Galbenă ca turta de ceară, ca lumina ce umplea tinda stătu cârciumărița înlemnită în fața lui.

De-afară auzi sforăit de cai. Caii aceia aveau să-î ducă agonisita ei unde-a dus mutul iapa și țiganul cîrlanul. Străinul o privi o clipă, scoase pălăria moale, o 'nvîrti de margine prin aer, o trînti pe masa roșie rotundă și plesni din degete turcește, ~~cu mîna în sus.~~ Cluj.

— Adu țuică, Jupineasă! Hum, hum!.. Of, oof! Și-am zis verde lilii... ia...ha-cu! Hum, hum, ahum!.. Am răcit și nici glasul nu mai m'ajută. Puulee! Și-am zis verde..

— Dar bine, domnule Petrache, pă mine mă uitași afară la căruță! Bună treabă, zău așa!

— Haî intră și tu, măi Matache, fire-ai al cioarelor, zău că te uitasem, uita-te-ar relele, n'ai mai avea parte de dușmani! Jupineasă adu'n chil de țuică, măi curînd. Hei, dar măi curînd! Mi se pare că mi te-ai spe-riat, haî?

Jupinesii îi mai venise inima la loc, cînd l-auzise cîntînd, și încă și mai mult se potoli, cînd văzu intrînd pe ușa un rumîn vechi, cu vioara sub pulpană; dar spaîma ce pătîmise o făcu să se 'ndoiască de mai multe ori, pe cînd se duse să ia țuică din prăvălia cea mare, luminîndu-și cu o luminărică privighetoare. Curînd veni iar în tindă cu o sticlă albă de măsură, galbenă pînă sub git de țuică, ce se clătea înăuntru, și încă cu două cinzecuri de cleștar, cu muchii. Ea puse cu o mîna cinzecurile pe masă, iar cu cealaltă turnă, aplecînd pe rînd peste buzele lor gîtul sticlei, ce gîlgîia, înghițînd bășicuțe de aer pentru gozul de la fund. De-afară se auziră sforăiturile cailor și lovitură de copită.

— Ai dat ceva cailor, Matache? — zise necunoscutul, care șezuse pe scaun și-și isprăvisese de răsucit o țigară, pe care acum o dete pe la buze, ca să ude marginea foiței.

— Apoi le dedei, cum nu! răspunse țiganul, rostogolind o pereche de ochi albi, mari, spre ușa care, fiind acum deschisă, vărsa lumina galbenă peste prag și în întunecul gonit măi departe. În tăcere se auzi ronțăitul cailor, ce se năfipseseră la nutreț și fișiitul palelor prin care umblau cu botul.

— Jupineasă, te rog, un chibrit. Dar unde e dumnealui?

— Dumnealui bărbatu-meu e la țîrg, zise cărciumărița, căutînd în frida cutia cu chibrituri.

Zisul boer Petrache prinse țigara pe buze, se nătinse ca să primească cutia din o mînă grăsulie ce ieșia din minca de cămașă cu rîurele de flori de arnici negru pe lingă tiveală și la cheie. Ricii un băț pe fundul cutiei, bățul pufni, el l-aduse repede între palme pe care le apropiă de gură ca un vas, obiceiul ce-l avea probabil fiind-că de multe ori aprindea țigara afară în vînt; fața i se ilumină o clipă cît supse cu țigarea la flăcăriua chibritului, pe care-l aruncă apoi jos; dete un fum fără gînd să-l fasoneze.

— Eū il cunosc pe dumnealui... Na, Matache, fă și tu o țigară! și-i nătinse o tabachere neagră, pătrată.

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate, mînca-te-aș, mulțumi țiganul, aplecîndu-se cu amîndouă mîinile nătinse și strîngînd vioara sub cot.

— Eū il cunosc, jupineasă, pe dumnealui... Hehe! Ce chef am făcut eū cu dumnealui odată... Știe el... Să-i aduci numai aminte de nunta lui Țirlea... Eū sînt Petrache, contabil la moară.

— N'am auzit.

Mușteriu goli tihnit păhărelul de țuică și dete jos scrumul din virful țigării ce-i fumeга între degete, atîngîndu-l cu degetul mic ai aceleiași mîni, devenit foarte mlădios prin obicei.

— Poftim, jupineasă, un păhărel de țuică!

— Nu, nu beaū. Măi adineauri m'am sculat de la masă, c'am avut mușterii țirziū, pe agentu și-un adălmaș cu niște geambași.

— Atuncea, Matache, ia și tu un păharuț de țuică și să-mi zici, măi, una, cum știi tu... Tu ești în noaptea asta lăutaru' și vizitiu' meu.

Matache dete pe gît țuica și puse paharul pe masă, gol, închizînd dintr'un ochiū și clătînd din cap, semn că e bună, dar de țîiit din vioară nu se apucă, fiind-că stăpîn-său înțoarse privirea spre cărciumărița și, măsurînd-o, isbucni de o dată tare:

— Dar imi vine să riz, hehehe! Te speriasăși jupineasă, hai? Te speriasăși cum trebuie. Hehe! Matache, n'ai văzut lucru' naibi!

Ușa odăii de culcare se deschise și în prag se arătă bătrîna făcîndu-și umbră cu mîna dinspre lampă, ca să poată vedea pe mușterii.

— Bătrînico, ieī o țuică de la mine? Poftim. — Si-i nătinse cinzeciul pe care-l apropiase la buze.

— Lasă, maică, beți dumneavoastră.

— Poftim, poftim de! Or țî-e frică de mine și dumitale! — Aci parcă-i

sări țandăra. — Ba nu zău, ce-ați face să fiu eu un hoț? Uite, cum am intrat aci, acum... V'as lega frumos, aș căuta la tejghea, mi-aș lua de cheltueală; nu i-așa Matache?. Dar ce-i jupîneasă?

— Nimic, îngină circiumărița, și se uită la mă-sa. Mușteriu lepădă mucul țigării jos și urmă, crescînd glasul:

— Zică de-o pildă dumneata: N'am bani, caută și vezi. Eu, hoțu', adică de-o pildă, de! Eu hoțu' caut la tejghea, caut în ladă, sub ladă, în oale, în cane și borcane, în toate legăturile caut și iar caut; și nu gășesc nimic. Dar să mă ncrez eu că n'ai bani? Feritu-te-a Hristos!.. Ține Matache și p'asta!.. Eu te leg, domnule, te chinuesc și trebuie să scoți bani, mă nțelegi? Trebuie să scoți!.. Dar ce-ai jupîneasă, ți-e frig?

— Nu! Mamă, du-te de te culcă, destul că staū eu! — Bătrîna clătîna din cap cu mîna la bărbie și stete locului.

— S'a răcit vremea, vezi dumneata?.. Ia, Matache, ia!.. Dar dibla aia ce-ai mai luat-o?.. O să ți-o sparg! Las'o n'ai acum... cum zic, eu, hoțu', a! Să vezi, domnule!.. Bătrîno, dă-te mai încoa nițel și ia un ciocan de rachiū, țucă, ce e, hai o dată, de!.. Hoțulu'numai să i se pară ceva cumva că ai parale, că te-ai mîntuit! Te-ai achitat de pe lumea asta Domnule, te omoară chiar și de geaba, mă nțelegi? Un rumîn, să vezi istorie... Un rumîn a găsit o ceapă 'n drum. Buzunar a'avea, a'nfipt-o sub brîu. Hee!.. Vine și trece printr'o pădure; cînd acolo, pasă-mi-te, un hoț la pîndă cu pușca. I-a ochit foșmotoaca la brîu; ce zice? Asta are bani. Aia e punga, tranc!.. I-a luat mau! D'apoi cum te socotești dumneata!

Toți rămaseră un moment tăcuți. De-afară începură să cinte cocoșii de o dată și ne ntrerupt. Caii, cari pe semne isprăviseră porția de fin, urniră și traseră căruța peste ogrînjă. Matache țiganul sări afară la ei. Boer Petrace, cum își zisesé, turnă pe git unul după altul mai multe păhărele, p'î' ce sticla rămase goală, și socoti de a lui demnitate să plătească, fiind-că, negreșit, era și tirziū. Cînd dete să plece:

— Noapte bună, jupîneasă!.. Și adică să nu te superi! Eu îl cunosc pe dumnealui... de la Țîrlea... Am auzit c'a deschis aici.—Stii, aliș-veriș...

— Umblă sănătos!

— Leleoo, dragă leleoo! Fost-ai, bade, cit ai fo-ost, leleo dragă leleo!.. Iha!.. M'am trecut, zău!.. Adică cum vine? La urma urmi... Eu viu la circiumă. Nu e circiumă aici?.. Apoi dacă e, n'are nimeni treabă, mă nțelegi, cu chieful' meu. Azi sîntem, mîine nu sîntem. Așa e? Care va să zică dacă e-așa...

— Hai, domnule Petrace, hai că s'a luminat dă ziuă, mîine parcă țieai că te duci la tîrg.

— La tîrg? A! Hai la tîrg, acuma vreaū să plec la tîrg, pune-mă la moment în tîrg!

— I, hai că te duc și la tîrg, să fiū al nuștiū cui dacă nu te duc dac'am zis vorbă rea... Să mergem întiū p'acasă să ne culcăm cite nițel și noi, ca oamenii.

— Așa? Iacă mă las după vorba... Staî măi, că merg și singur! Adio, jupîneșică, noapte bună, multe compl... complimente dumn... Fire-ai de rîs Matache, lasă-mă!—Țiganul îl trăsese în întunec.

— Hai, hai că mîine o să-mi mulțumești.

Cîrciumărița nu știu cum să'nctue ușa mai repede, de teamă că vine iar pacostea și se'nnaște pînă'n zori. De la fereastră din casă trase-cu urechea.

— Pe unde mă duci, Matache?

— Înainte, domnule Petrache!

— Ia-o 'ndărăt, mă'nțelegi?

— O iaă, domnule Petrache! Poate nemerim mai lesne.

— Mergi înainte, mișe-lu-le! Eah, halal de tine!

Căruța urui în întunec, stîrnind lătratul cîtor-va cîini.

T. CERCEL.

VIS DE IARNĂ

Flutură a lene fulgii moi ce cad,
Pîng nemîngăiate apele din vad,
Fără păs de earnă, sprinten și hăi-hui
Dorul își colindă drumurile lui.

Lingă vad, aproape, stă un mic bordei,
Povestesc la vatră tainic trei femei,
Una-i cu păr galben și cu ochi căprui,
Despre asta multe basme pot să spui.

Floarea desmerdată scumpă ăstor văi,
Pacoste pe capul bieților flăcăi,
Ziua i staă în cale, parcă's fermecat,
Noaptea-mi face visul greu și tulburat.

Mama dă cu bobi 'n sat, pe la femei,
Doar-ar rupe cumva farmecile ei,
Mamă, lasă bobii, dă-le 'n foc prescuri,
Ochii, mamă, ochii, de-ai putea să-i furi.

Doamne, adă 'n grabă vara cea cu dor
Să-și insoare maica bolnavu-i fecior,
Am să'ntind o nuntă, șapte văi să string,
Lăutari să-mi cînte mierlele din cîring.

Vor veni 'n călește crai de peste țări,
Și domnițe mîndre și voinici călări,
De-or cînta nepoții nunta de 'mpărat,
Ce-au pornit o fată și-un fecior de sat.

AUREL SECA.

„TREI CRAI”

E în ajunul Crăciunului, și cei doi soți stau seara triști la masă. Un sfert de veac a trecut de când trăesc împreună, dar ei sînt singuri, căci de opt ani copila lor a dispărut într'un ajun de Crăciun : a fugit cu un tînăr sîrac, care o ceruse. Fata plinsese mult, dar, văzînd că părinții ei sînt decîși să o dea numai după un om cu avere, sau cel puțin cu o «situație în perspectivă», luase o hotărîre desperată : plecase cu *el*.

Toate cercetările rămînînd zadarnice, tatăl ei fusese desperat, că-și nenorocise copila pentru băni, pentru avere ; și ar fi vroit să o revadă, să o aibă alături și chiar dacă *el* ar fi fost cel din urmă ticălos, l'ar fi iubit numai pentru ca *ea* să fie fericită, și să li se arate din cînd în cînd. Dar toate în zadar ! Nicî o veste.

Și acum sînt ani de cînd o plîng, ca pe o moartă, sînt opt ani de cînd casa li se pare pustie, opt ani de cînd fiecare ajun de Crăciun e o zi de tristeță în care stau vorbind de «Ilenuța» lor, amintindu-și cum pe vremea asta, cînd era mică, umbla prin casă cu «steaua», umplînd încăperile cu veselia ei ; cum cînta cîntece de stea ; cum le însenina viața. Sînt amintiri dureroase, dar așa de dulci, încît, cu toată jalea ce-i cuprinde, cești doi părinți fac tot ce pot ca să și le împrespăteze.

S'a inserat de mult.

Bătrînul lor servitor aduce la masă și spune :

— Coconașule, sînt afară niște copii cu steaua : aū fost și aseară.

— Da, mî-aduc aminte — zice Doamna — se rugău așa de frumos să-i las să cînte, în cît, dacă nu te știam trist, i-ași fi chemat înăuntru : de mult n'am mai auzit glasuri de copii.... Să între?...

Domnul își trece mîna peste frunte și zice servitorului :

— Chiamă-i înăuntru.... Și după ce sluga plecă, el șoptește oftînd : — Barim în ajunul crăciunului să auzim glasuri de copii.

* * *

Servitorul intră făcînd loc celor cu «steaua» ; dar, pe cît e el de liniștit de obicei, pe atît pare acum de așîțat.

Par'că are friguri, așa de vioiu se mișcă. El bagă copiii în odaie ; cei trei Crai-de-la-răsărit împreună cu paița se rîndesc lîngă Stea. Paița, mascată cu o mască de blană este îmbrăcată femeeste, are o chivără lungă în cap, e mai înaltă de cît craii și stă retrasă în urma lor. Și, pe cînd copiii pornesc să cînte, *ea* tace. Doi din cei trei Crai sînt băeți : unul ca de șapte ani, și altul ca de șease. Cel mai mic Craiu este o fetiță ca de patru ani, cu privirea dulce, așa de drăgălașă în cît par'ca s'ar ruga, cînd privește în ochii cuiva !

Vocile lor drăguțe sînt o muzică cerească pentru inimile celor doi soți. Bătrînii ascultă cîntarea lor, și Doamna observă cum fetița în cursul

cîntărei se întoarce către Paiată și-i zice, cam peltic, dar cu o intonație gingașe :

— Da țe mătale tinți (cintți)?

Paiata tremură ușor, dar s'aplecă, face cu degetul semn fetei să urmeze și caută să se stăpînească.

Cînd se termină cîntecul, cel mai mic Craiū se duce la cucoana, îi apucă mîna și o sărută. Doamna s'aplecă să sărute copila, dar, cînd vede obrazul micuței, tresare. Cu o mișcare bruscă apropie fetița de lumină, o privește tristă, duce mîna la inimă și o întrebă cu glasul vibrînd de emoție :

— A-a-a cui ești fetițo...?!

— A mami, — răspunde copila, sărutînd la rîndul ei obrazul Doamnei.

Bărbatul a auzit întrebarea pusă de soția sa, se scoală repede, s'apropie și privește copila în față, șoptind uimit :

— Ce asămănare ciudată... Lenuța noastră... Copila îl mîngîie cu o mîna pe obraz și zice drăgălaș :

— Da de unde știi tã mă chiamă Lenuța mossule?...

— Mititica!... zice Doamna înduioșată—ce naivă este!...

Dar servitorul oprit lîngă ușe, par'că e nebun, așa se uită la Paiată. Paiata parcă ar avea părul prea lung, și parcă tot părul ar fi vîrit în chivără. Si par'că Paiata ar plînge, căci duce mîna la ochi și pieptul ei saltă, ca sub niște suspine înăbușite...

Bătrînul chemă pe unul din băieți mai aproape, îi privește, îi compară în minte cu o amintire veche, se uită la unul din Craii-de-la-răsărit, și-l iese în brațe întrebîndu-l de nume.

Doamna privește spre ușă, vede aerul neobișnuit de ațîțat al servitorului, se uită la Paiată, și-i vede prin găuricea din mască ochii umezi, rugători. Un fulger îi trece prin inimă. Ochii ăștia! privirea asta?!... Doamne! visează?!.. Ea vede cum pieptul Paietei saltă; par'că aude un plîns suspinat ușor; și nu-și explică ce emoție o pătrunde. Doamna se sprijină de un scaun, se uită țintă spre ființa mascată, și inima începe să-i zvîcnească în piept ca în așteptarea unei împliniri hotărîtoare.

Ea dă drumul scaunului și cu privirea ațintită spre Paiată înaintează un pas: un nume îi vine pe buze. Doamna întinde mîinele către străină și cu buzele tremurînde, cu obrazul răvășit, cu ochii umeziți de mișcată ce este, zice cu toată duioșia sufletului ei :

Ilenuțo dragă!

Paiata tresare, întinde mîinele spre Doamnă, cade în genunchi și, covîrșită de emoție, abia mai are putere să zică: «mamă»!... și izbucnește în plîns.

Boerul a dat drumul copilului: acuma s'apropie de grup în prada unei emoții sguduitoare, și nu-și crede ochilor. Doamna s'aplecă plîngînd spre Paiată, îi ridică masca; și sărută chipul tinerei femei, plîngînd, zicînd printre suspine:

— Draga mami fată! Dragă!

Și o ridică la pieptul ei. Domnul se luptă cu emoția ce resimte: aci ar rîde, aci ar plînge, de fericire, cu ochii împăjejați, el s'apleacă spre cele două femei și le cuprinde în brațe plîngînd. Servitorul lingă ușă plînge cu hohote ca un nebun de bucurie.

Copiii stau umiliți, neștiind ce să creadă despre cele ce se petrec, dar fetița s'apropie cu pași hotărîți de Stea, pune mîna pe ea, o ridică, o îndreaptă spre grup — și cu glasul ei argintiu — 'ncepe să cînte eroic ca un mare și viteaz împărat:

Tlei clăi de la lăsălit....!

Doamna se desparte de grup, iea fetița în brațe și o sărută, zicînd printre lacrimi.

— Îngerașul mamei, așa-î că o să rămîi la mine?

— Io nu sînt îndzel, zice fetița —io sînt Împălat!..

— Bine așa e, ești «împălat»: ei, mărite «Împălate» rămîi la mine?

— Dată lămîne mămița, lămîn și io, — zice marele Împărat luînd-o de gît și sărutînd-o; apoi adaugă confidențial: — da știi; fălă...fălă mămița nu mă zoc!

VASILE POP

GENIU PUSTIU

DE MIHAIL EMINESCU

În editura «Minervei» a apărut de Crăciun romanul inedit *Geniu Pustiu*, găsit între manuscrisele postume ale lui Eminescu.

Ne facem o datorie de pietate față cu memoria poetului, a reproduce o pagină foarte frumoasă din această operă a lui, concepută în frageda tinerețe. Fragmentul cuprinde începutul autobiografiei lui Toma Nour, eroul romanului.

Am zărit întunericul lumii sub un troian de ninsoare, adică într'una din acele colibe cari iarna nu-și mai manifestă existența lor, de cît prin fumul cel verde ce tremură asupra-le. Tata n'avea nimica, era unul din oamenii cei mai săraci ai cătunului nostru... Nu-mi aduc aminte de mama de cît ca de o ființă palidă, un inger, care mi-a descîntat copilăria cu glasul ei dureros și suferitor. Eram încă mic, cînd într'o zi băgai de seamă, că mama nu mai vrea să-mi răspundă, căci ea adormise galbenă, cu furca'n mîna și cu buzele ce zîmbiau abia. O gîndire adîncă părea că o coprinsese; eû o trăgeam din cînd în cînd încet de mînică; dar ea mi se părea că nu vrea să-mi răspundă. A venit în urmă tata—oamenii aû întîns-o pe-o masă— și a venit satul întreg... unii din ei plîngeau—;eû priviam la ei, dar nu știam ce să cuget. Mai văzusem adese-orî oameni țepenî întînși pe cite-un pat ce-i ziceau năsălie, purtați pe sus între cîntece și plîns, și băgasem [de seamă] că de cite orî trecea o nuntă așa de tristă pe lingă casa noastră, mamei îi curgeau din ochi lacrimi mari, dar nu știam de ce... Veni noaptea... Oamenii ce stau în casă se jucau da'

cărțile, dar mama sta tot întinsă, tot nemișcată, tot galbenă. A treia zi o au dus-o oamenii la o casă de lemn cu o cruce de-asupra — la biserică; un om bătrîn cu o barbă albă, îmbrăcat în haina lungă și văpsită fel de fel, cînta încet pe nas — apoi au pus-o într'o groapă, au aruncat țărîna de-asupra ei, de-au acoperit-o... M'am întors acasă... Nu vorbisem nici o vorbă de trei zile și minunea aceasta îmi ameția capul meu cel mic. Nu știu ce simțiam, dar mă coprinsese frica grozavă, că n'o să mai văd pe mama... Mă duceam de o căutam în casă, o căutam pretutindeni... îmi părea că-î aud glasul ei cel dulce și încet, dar pe ea n-o mai vedem. Cum a înnoptat, m'am dus la biserică... Am văzut o movilă acolo unde pusesese pe mama și o luminare de ceară galbenă ardea prin noapte, ca o stea de aur prin întunericul norilor. M'am culcat pe groapă, am lipit urechea mea de țărîna. — «Mamă! mamă! — am strigat — ești de-acolo și vino acasă... Casa e pustie — zic —, tata n'a venit toată ziua azi — porumbii tăi cei albi au luat cîmpii... Mamă, vino, mamă! or ia-mă și pe mine, acolo unde ești...» Ascultam; dar movila era rece, tăcută. Umedă —, un vînt atinse lumînarea și întunericul cel negru coprinse sufletul meu. Mama nu venia... lacrimile începură să-mi curgă, o mină de lemn îmi strîngea inima 'n piept, suspinele mă inundaă și în glasul unei cucușăi triste am adormit.

Și iată ce-am visat. De sus, sus, din acele stînci mișcătoare, ce lumea le zice nori, vedeam o rază coborîndu-se tocmai asupra mea. Și pe rază se scobora o femeie îmbrăcată într'o haină lungă și albă... era maica mea.. Ea mă discintă și din pieptul meu am văzut ieșind o turturică albă, ce s'a pus la mama 'n brațe... Eă singur rămăsesem rece și galben pe groapă, cum fusese mama; și mi se părea că eu nu mai sînt eu, ci că sînt turturică... Pe brațele mamei m'am schimbat din turturică într'un copilăș alb și frumos, cu niște aripioare de puf de argint. Raza cea de aur se suia cu noi... am trecut printr'o noapte de nouri — prin o zi întreagă de stele, păn'am dat de-o lume de miros și cîntec, de-o grădină frumoasă, de-asupra stelelor. Copacii erau cu foi nestimate, cu flori de lumină și în loc de mere luciau prin crengile lor miș de stele de foc. Cărările grădinei acoperite cu nisip de argint duceau toate în mijlocul ei, unde era o masă întinsă, albă, cu luminări de ceară ce luciau ca aurul — și de jur împrejur sînti (*sic*) în haine albe ca și mama și împrejurul capului lor strălucia de raze. Ei povestiau, cîntau cîntece de prin vremile de pe cînd nu era încă lume, nici oameni și eu îi ascultam uimit... Cînd de-odată un întunec rece isbi obrazul și ochii mei ce-î deschisesem. M'am pomenit tot pe mormintul de hleu și o ploaie amestecată cu piatră îmi isbia fața, pe cînd norii cei negri ai cerului se sfirtica (*sic*) în miș de bucăți prin fulgere roșii ca focul. Clopotul cel dogit gema bolnăv în turn și toaca se isbia de stîlpii clopotniței. Am fugit de pe morman ud și plin, și m'am covrigit în clopotniță cu dinții clănțanind și muiat pînă la piele; părul meu cel lung îmi cădea peste ochi —, mînuțele mele slabe și reci le băgam tremurînd în mînecuțele ude. Așa am stat toată noaptea. Pe la cîntători am început a merge cu picioarele goale prin noroi spre casă... am

intrat în bordeiul... pe vatră lemnele se topise... și sgura abia mai licăria —; tata ședea pe un scăunașiu scund și pe fața sa arsă și nerasă se strecurau lacrimi de venin. Unde-ai fost — zise el — apucînd cu blîndețe mina mea înghețată. — Am fost să caut pe mama... unde-i mama?

Pieptul său se umflă cumplit, el mă lua în brațe, mă strînse cu foc nespus și-mi înneacă fața rece cu-un noian de sărutări fierbinți. — Mama ta, sărace — șopti încet — mama ta?! Nu mai ai mamă...

Rămăsesem singura mîngăiere a tatălui meu celui amărit. Eram lumina ochilor săi, cugetul minții, (amarul inimei)¹, speranța bătrînelor sale. Cînd eram mic mă duceam la preutul cel bătrîn al satului, care, fiindu-mă pe genunchi, îmi dote primele lecțiuni de citire. O dorință nemărginită, o sete arzătoare de studiu se trezise în mine, care vai, era să-mi devie fatală. De-aș fi rămas în munții mei — să-mi fi încîntat inima cu doine și capul cu fantasmagoriile basmelor, poate eram mai fericit.

Tata m'a dat la școală (la Cluj)¹. Ce-oi fi învățat nu știu, dar știu că zilele mele treceau ca o iarnă pustie, ca un vis fără înțeles.

Între copiii aceia (*sic*) lipsiți cari ascultă cu sete de pe băncile școlii graiul învățăturei, între aceia cărora studiul nu li-i o silă chemare, destin, în capul și inima cărora se frămîntă cite puține ceresc, sînt cu deosebire două clase — cu toate că amîndoi sînt punct (*punct*) în care nu diferesc: lipsa.

Numai că la unii e voluntară, la alții e pentru lipsiți. Ce-i dintăi auresc până și prundul străduindu-se să bea ce-i rămași fără [nici o para] bea paharul mîncării ce-i din urmă il bea mereu, fără întrerupere.

Între cei patru pereți galbinii așii unei mîncări gărețe, osîndite de a sta în veci nemăturată, în desordinea cea mai deplină și mai pacifică. Lîngă mica fereastră stetea o masă numai cu două picioare, căci cu partea opusă se rezima de perete. Vr'o trei paturi, care de care mai schioape, unul cu trei picioare, altul cu două la un capăt, iar la celălalt așezat pe pămînt astfel încît te culcai pe el pieziș, un scaun de paie în mijloc cu o gaură gigantică, niște sfeșnice de lut cu luminări de seș, o lampă vechie, cu genealogie directă dela lampile filosofilor greci ale căror studii puțeau a untdelemn, mormane de cărți risipite pe masă, pe sub paturi, pe fereastră și printre grin-zile cele lungi și afumate ale tavanului, ce erau de coloarea cea mohorită-roșie a lemnului pirlit. Pe paturi era (*sic*) saltele de paie și cergi de lînă —, la pămînt o rogojină, pe care se tologiau colegii mei și jucau cărți, fumînd din niște lulele puturoase un tutun ce făcea nesuferită atmosfera ș-așa atît de mărginită a mînsardei. Eram cu toții în vîrsta aceea, în care urlă arii din opere, declamî pasaje din autorii clasici, faci poezii de amor, vrei să treci de ștrengar și de vițios, îți închipuești așa de mult despre mustecioara d-tale, ești con-

¹ Parantes pus de Eminescu, ulterior, cu creionul.

vins că zîmbetul d-tale e fermecător și ochiul săgetător —, în fine în vîrsta cea pedantă și nesuferită căreia nu știi ce nume să-î dai. Pe cînd colegii jucau cărți, rideau, beau și povestiau anecdote care de care mai frivole și mai de ris; de Pepelea, de țiganii, de popi —, eu îmi minam viața cu capul așezat în mină, cu coatele rezemate de marginea mesei, neascultînd la ei și citind romane feroase și fantastice, cari-mă iritau creerii.

NOTIȚE

Societatea corală romîna «Carmen». Al doilea concert al acestei harnice societăți, dat la Ateneu, Duminică, 21 Decembrie, cu copiii din școalele primare, elevi ai societății, sub direcțiunea d-lui *D. G. Kiriac*, a fost un eveniment artistic din cele mai îmbucurătoare pentru admiratorii muzicii naționale și un triumf pentru vrednicii conducători ai societății. Minunatele cîntece de stea (armonizate de *D. G. Kiriac*, *P. Ciorogariu*, *F. A. Gevaert*), executate de copii și de copilete, ne-au dat cele mai dulci senzații, evocînd din copilăria noastră fericitele vremi ale Crăciunului în casa părintească. Escelent au fost executate și corurile populare romînești (armonisate de *W. Humpel*, *G. Dima*, *P. Ciorogariu*, *D. S. Kiriac* și *I. Vidu*), foarte bine alese de către d. *Kiriac*.—*D. Panaitescu* are o voce de bariton puternică și a cîntat cu temperament cîteva melodii. Numai debutul d-lui *Panaitescu* înlocuia pe d. *Liciu*, putea să lipsească din cadrul patriarhal al concertului, căci nu-î de admis ca frumoasa poezie *Iertare a păcatelor* să fie recităată prin mintea cuiva tocmai de Crăciun. La ce s'a născut să se cînte un patos tot atît de mare, pe cît de puțin fericit a fost debutul d-lui *Panaitescu*?

La concertul dat de societatea noastră foarte multă și aleasă; toate lojile erau pline. În loja noastră, Maiestatea Sa Regina a asistat pînă la sfîrșitul concertului, aplaudind foarte multă voiciune, mai ales cîntecele de stea și cîntecele din corurile populare; la executarea *Lugojenei*, Maiestatea sa a dat însăși semnalul bisării.

D. Kiriac, neobositul apostol al muzicii noastre populare și al societăților de muzică pentru propagarea lor, a meritat pe deplin prețioasa onoare ce s'a făcut societății *Carmen* prin prezența *M. S. Reginei*, precum și aplausele unanime și repetite ale publicului, care se adresa deopotrivă dirijorului distins și compozitorului de talent. — *Sc.*

CĂRȚI ȘI REVISTE

Cîte-va clipe, versuri de *Artur Stavri*, Editura Leon Alcalay, București 1903.
Geniu Pustiū, roman inedit de *Mihail Eminescu*. Ediție critică cu o prefață de *I. Scurtu*. Editura «Minerva». Prețul 2 lei.
Gazeta Artelor, N. 35. (seria 2-a. 10) sub direcțiunea d-lui *Juarez Movilă*.